

Porteføljeplan for Humaniora og samfunnsvitenskap

INNHold

PUBLISERT 21. MARS 2022 | OPPDATERT 31. MARS 2025

Gjelder fra 2022

Porteføljeplanen beskriver investeringsmål, tiltak og forventede virkninger og samfunnseffekter av investeringene. Planen beskriver tiltak som skal iverksettes gjennom porteføljestyrets egne investeringer og tiltak som må iverksettes gjennom investeringer gjort av andre styrer. Plan for operasjonalisering av porteføljeplanen fremkommer i de treårige investeringsplanene. Grunnlaget for investeringsplanene er i tillegg til porteføljeplanen også årlige porteføljeanalyser, tildelte budsjetter og porteføljestyrets langtidsbudsjett.

Sammen drag

Porteføljeplanen for humaniora og samfunnsvitenskap skal bidra til å realisere Forskningsrådets strategi og danner grunnlaget for Forskningsrådets bevilgninger innenfor fagområdene.

Et hovedmål i planen er å fremme forskning av høy vitenskapelig kvalitet som er med på å flytte forskningsfronten og bygge fagmiljøer på høyt internasjonalt nivå. Denne forskningen utgjør en viktig kunnskapsberedskap som gjør samfunnet bedre rustet til å møte dagens og framtidige utfordringer. Porteføljen skal bygge opp under et velfungerende forskningssystem som fremmer åpen forskning, gjør infrastruktur tilgjengelige og styrker internasjonalt samarbeid. Forskningen som finansieres skal også gi et viktig bidrag til å løse store bærekraft- og samfunnsutfordringer ved at den kan tas i bruk i omstilling av næringsliv og offentlig sektor.

Porteføljestyret skal finansiere de beste prosjektene innenfor humaniora og samfunnsvitenskap ut fra formålet med satsingen *Banebrytende forskning* (tidligere FRIPRO) der vitenskapelig kvalitet er et avgjørende kriterium. Porteføljestyret har et fagansvar for humaniora og samfunnsvitenskap og vil arbeide for å styrke fagområdenes forskningsinnsats innenfor Forskningsrådets tematiske satsinger. Slik kan fagområdenes potensiale utnyttede bedre og humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver integreres i forskning som er avgjørende for å håndtere samfunnsutfordringer og sikre en bærekraftig utvikling.

For å kunne bygge fremragende fagmiljøer må man sikre god rekruttering og attraktive karriereveier i akademien for de beste forskerne. Bare slik kan kvaliteten i forskningen opprettholdes og videreutvikles. Det er også viktig å styrke digitale infrastruktur og kompetanse innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. Forskningsrådet vil også arbeide for å fremme åpen forskning på fagområdenes egne premisser.

For å styrke den vitenskapelige kvaliteten i forskningen bør norske forskningsmiljøer ha høye ambisjoner om uttelling i Horisont Europa og andre internasjonale utlysninger. Forskningsrådet vil videreutvikle virkemidler som støtter opp under dette. Samtidig skal Forskningsrådet supplere EUs forskningsagenda på områder av stor betydning for Norge.

I planen ligger det forventninger om at våre bevilgninger skal gi konkrete resultater, virkninger og effekter i forskningssystemet og samfunnet for øvrig. Planen beskriver også mulige metoder for å måle dette.

Innledning

Forskningsrådet har lagt om bevilgningsvirksomheten fra programdrift til porteføljestyling. Dette innebærer at prosjektene finansiert av Forskningsrådet nå er strukturert i 16 porteføljer med egne porteføljestyre. Disse styrene har også ansvar for fremtidige bevilgninger til prosjekter innenfor sine ansvarsområder. Forskningsrådets bevilgninger til forskning og høyere utdanning gir store samfunnseffekter i form av kunnskapsutvikling, kompetanseberedskap og en høyt utdannet og produktiv arbeidsstyrke. Forskningsrådets bevilgninger kan derfor betraktes som investeringer som gir avkastninger blant annet i form av løsninger på samfunnsutfordringer og omstilling av næringslivet. Forskningsrådets investeringer støtter opp under forskningsinstitusjonenes og næringslivets aktiviteter innenfor forskning og innovasjon.

Porteføljeplanene tar utgangspunkt i Forskningsrådets strategi^[1] og beskriver hvordan den skal iverksettes gjennom de forskjellige porteføljestyrene. Planene er videre basert på en analyse av relevant innsats innenfor de områdene porteføljene omfatter. Dette inkluderer innsats i Forskningsrådet sammen med øvrig innsats nasjonalt og i EU.

Tre av porteføljene er faglig orientert: Humaniora og samfunnsvitenskap, Livsvitenskap og Naturvitenskap og teknologi. Til sammen omfatter de Forskningsrådets totale innsats innenfor alle fagområder. Forskningsinstitusjonene og forskere i hele karriereløpet er viktige målgrupper for disse porteføljenes planer. Forskningsrådet har i tillegg 13 andre porteføljer som dekker de tematiske områdene i Forskningsrådets strategi. Det utarbeides egne porteføljeplaner for investeringer innenfor disse områdene. Porteføljestyret for humaniora og samfunnsvitenskap har ansvar for å investere i de beste prosjektene for å fremme forskning av høy vitenskapelig kvalitet og å dyrke fram fagmiljøer på høyt internasjonalt nivå. Planen beskriver både Forskningsrådets investeringer og bevilgninger til norske miljøer fra EU.

Porteføljestyret for humaniora og samfunnsvitenskap har sammen med de to andre fagporteføljestyrene også ansvar for å vurdere fagdimensjonen i Forskningsrådets 13 tematiske porteføljer. Porteføljestyret skal gi råd om faglig fornyelse og hvordan potensialet i humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning kan utnyttede best mulig for å oppnå målene i Forskningsrådets strategi.

Porteføljestyret for humaniora og samfunnsvitenskap forvalter bare en liten andel av midlene som bidrar til fagporteføljene for humaniora og samfunnsvitenskap. Alle målene i denne planen vil ikke kunne nås med disse midlene. Det er derfor behov for samarbeid på tvers av porteføljer gjennom dialog og rådgiving.

[1] [Forskningsrådets strategi 2020-2024](#)

Fremtidsblikk

I 2030 er norsk humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning i internasjonal forskningsfront med høy innvilgelse i EU og synlighet på andre internasjonale arenaer. Prioritering av grunnleggende, langsiktig forskning gir Norge en bred kunnskapsbase som har en stor egenverdi og samtidig spiller en avgjørende rolle for å håndtere samfunnets utfordringer og kriser. Ut fra innsikt i samfunnsutviklingens forutsetninger og kulturelle endringsprosesser, har forskningen gitt god forståelse av handlingsrom og mulige veivalg for samfunnet. Forskningen på kultur og samfunn har vist hva som skal til for at vi som enkeltmennesker og fellesskap vil ta i bruk ny kunnskap og ny teknologi. Dette har vært viktig for å få til et grønt skifte og en bærekraftig omstilling av samfunnet. Forskningsmiljøer på tvers av fag og samfunnets sektorer samarbeider om å utvikle løsninger som legger grunnlag for omstilling, verdiskaping og politikkutvikling. Innsikten i kultur og samfunn spiller en avgjørende rolle for å svare på samfunnsoppdrag som følger av krise, krig og migrasjon. Kunnskap fra disse fagområdene legger også grunnlag for å håndtere store bærekraft- og samfunnsutfordringer innenfor områder som klima og miljø, velferd og helse, og demokrati og global utvikling. Forskere har høy mobilitet og forutsigbare karrieremuligheter i akademien, offentlig og privat sektor. Forskningen er åpen og samfunnsorientert og har bidratt til økt bevissthet og engasjement om forskningens betydning i befolkningen.

Denne porteføljeplanen beskriver Forskningsrådets bidrag for å kunne nå dette fremtidsbildet. Planen beskriver tiltak, som inkluderer rådgivning og utlysning av midler, som skal iverksettes gjennom porteføljestyrets egne investeringer og tiltak som forventes iverksatt gjennom investeringer gjort av andre styrer. Prioriteringene og tiltakene som omtales i

porteføljeplanene skal operasjonaliseres og konkretiseres i treårige investeringsplaner for de respektive porteføljene. Investeringsplanene vil bli rullert årlig på bakgrunn av analyser av de respektive porteføljene.

Porteføljens omfang

Denne porteføljeplanen omfatter Forskningsrådets totale innsats innenfor porteføljestyret for humaniora og samfunnsvitenskap sitt ansvarsområde. Porteføljestyret skal jobbe for å realisere målene i Forskningsrådets strategi med særlig ansvar for humaniora og samfunnsvitenskap samt grunnleggende og banebrytende forskning.

Porteføljen for humaniora og samfunnsvitenskap omfatter alle forskningsråds- og EU-prosjekter slik det kan beskrives innenfor disse porteføljedimensjonene:

Fag/teknologi

Porteføljen består av alle prosjekter finansiert av Forskningsrådet som er faglig merket humaniora og samfunnsvitenskap. I tillegg omfatter den nasjonal innsats og den norske deltakelsen i Horisont Europa innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. Dette omtales i planen som fagporteføljene for humaniora og samfunnsvitenskap. I 2021 bevilget Forskningsrådet totalt 2,37 mrd. kr til disse fagporteføljene: 330 mill. til humaniora og 2,04 mrd. til samfunnsvitenskap inkludert basisbevilgninger til forskningsinstituttene. Dette utgjorde henholdsvis ca. 3 og 17 prosent av Forskningsrådets bevilgninger i 2021.

Porteføljen omfatter for tiden også deltakelse i det internasjonale partnerskapet HERA (Humanities in the European Research Area), som består av europeiske humaniorafinansierende forskningsråd, nordisk samarbeidsnemd for humaniora og samfunnsvitenskap (NOS-HS) og doktorgradsprogrammet ved Europauniversitetet i Firenze (EUI).

Tema

Forskningsrådets merkesystem angir over tretti forskningstema. Porteføljen er ikke tematisk avgrenset, og prosjektene i porteføljene, både for humaniora og samfunnsvitenskap, bidrar til nær alle temaene. Forskningstemaene med størst bidrag fra humaniora i 2021 var: kultur, miljø og naturmangfold, utdanning, helse, mat og utenriks og internasjonale relasjoner. Temaene med størst bidrag fra samfunnsvitenskap i 2021 var: miljø og naturmangfold, helse, velferd, utdanning, energi, klima og kultur.

Anvendelsesområder

Porteføljen er heller ikke avgrenset med hensyn til anvendelsesområde. Resultater fra prosjektene kan i prinsippet anvendes i alle samfunnssektorer og bransjer. Forskingen innenfor humaniora og samfunnsvitenskap bidrar til å utvikle kunnskapsgrunnlag for å forstå og håndtere et bredt spekter av samfunnsutfordringer.

Forskning, utvikling og innovasjon (FoUol)-verdikjede

Forskningsrådet merker sine prosjekter som *grunnleggende forskning*, *anvendt forskning* eller *utviklingsarbeid* i henhold til Frascati manualen[2]. For mange fagområder er det ikke tydelige skiller mellom grunnleggende og anvendt forskning. For å ha kunnskap om fagområdene og porteføljenes profil på aggregert nivå er det likevel viktig å ha oversikt over fordelingen mellom grunnleggende og anvendt orientert forskning. Det er også viktig for å ha oversikt over profilen til de ulike virkemidlene til Forskningsrådet.

Fagporteføljen innenfor humanistisk forskning finansiert av Forskningsrådet består i hovedsak av grunnleggende forskning. Innenfor samfunnsvitenskap er en stor andel av Forskningsrådets totale fagportefølje av anvendt karakter.

[2] [Frascati-manualen 2015](#)

Investeringsmål

Tiltakene i denne porteføljeplanen skal bidra til å realisere hovedmålene i Strategi for Norges forskningsråd 2020-2024, spesielt målene *Grensesprengende forskning og radikal innovasjon* og *Velfungerende forsknings- og innovasjonssystem*. Tiltakene skal også bidra til å styrke humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning innenfor alle de fem strategiske områdene i strategien.

Forskningsrådet skal følge opp regjeringens langtidspan for forskning og høyere utdanning[3] og regjeringens humanioramelding[4].

Investeringsmålene er forankret i Forskningsrådets strategi og består av **samfunnmål** og **brukermål**[5]. De tiltakene som settes i gang av Forskningsrådet skal resultere i noen forventede virkninger og samfunns effekter i henhold til en investeringslogikk (se figur 1).

Figur 1

Grafisk fremstilling av relasjon mellom strategi, porteføljeplanens mål og prioriteringer

Figur 1. Illustrasjon av investeringslogikken som ligger til grunn for porteføljeplanen.

En kortfattet sammenstilling av investeringslogikken som ligger til grunn for denne porteføljeplanen er vist i vedlegg 1.

Investeringene i FoUol skal bidra til å løse følgende problemer:

- Innsatsen for å fremme grunnleggende og banebrytende forskning er for svak til å nå forskningspolitiske mål.
- For få norske forskere og forskningsmiljøer markerer seg i den internasjonale forskningsfronten.
- Returandelen fra ERC, spesielt Advanced Grant, er for lav.
- Humaniora er en underutnyttet ressurs i forskning for å håndtere samfunnsutfordringer, og humanioras og samfunnsvitenskaps bidrag til relevante mål i Forskningsrådets strategi er for svak.
- En karriere i akademia framstår ikke som så attraktiv som den burde være.
- Det er manglende kjønnsbalanse blant prosjektledere i enkelte fag.
- Forskningsmiljøene har udekkede behov for digitale infrastrukturer.
- Åpen forskning er ikke tilstrekkelig utviklet i humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning.

[3] [Meld. St. 4 \(2018–2019\) - regjeringen.no](#)

[4] [Meld. St. 25 \(2016–2017\) - regjeringen.no](#)

[5] [Kort om mål- og resultatstyring i statlig styring - DFØ \(dfo.no\)](#)

Samfunnmål

Samfunnmålene beskriver hvilke samfunns effekter forsknings og innovasjonsinnsatsen skal innrettes mot. Porteføljeplanen for humaniora og samfunnsvitenskap har følgende samfunns mål som støtter opp under Forskningsrådets strategi:

1. Norge har en solid kunnskapsbase med grunnleggende og banebrytende humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning av høy vitenskapelig kvalitet

2. Forskningssystemet fremmer åpenhet, tilgjengelige infrastruktur og internasjonalt samarbeid som kommer humanistiske og samfunnsvitenskapelig forskningsmiljøer til gode
3. Store bærekraft- og samfunnsutfordringer blir håndtert ved bruk av humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning

Brukermål

En nødvendig forutsetning for å realisere samfunnsmålene er et velfungerende forsknings- og innovasjonssystem. Forskningsrådet skal bringe aktørene i forskningsinstitusjonene, næringslivet, offentlig sektor og sivilsamfunnet sammen for å frambringe nyskapende og nyttig forskning og innovasjoner som er en forutsetning for å kunne nå samfunnsmålene. I porteføljen for humaniora og samfunnsvitenskap er forskningsinstitusjonene særlig viktige. Forskere i hele karriereløpet er viktige for å oppnå målene, og de er i hovedsak målgruppen for investeringer og rådgivende tiltak. Denne porteføljep planen har følgende brukermål:

1. **Forskningsmiljøene utfører forskning som bidrar til å flytte forskningsfronten**
Sikre velfungerende åpne konkurransearenaer for grunnleggende og banebrytende forskning og godt internasjonalt forskningssamarbeid.
2. **Talentfulle forskere har attraktive og forutsigbare karriereveier**
Sikre rekruttering og finansiering på ulike stadier av karriereløpet og god kjønnsbalanse og mangfold på alle nivåer.
3. **Forskningsmiljøene har relevant, oppdatert og bredt tilgjengelig forskningsinfrastruktur**
Utnytte digitaliseringens potensiale innenfor fagområdene ved å utnytte data bedre og investere i digitale infrastrukturer.
4. **Forskningsmiljøene følger beste praksis innenfor åpen forskning**
Utnytte potensialet for kvalitetsheving og kunnskapsdeling i åpen forskning og håndtere dilemmaer og bygge kunnskap om åpen forskning innenfor fagområdene.
5. **Humanistiske og samfunnsvitenskapelige forskningsmiljøer leverer forskning som er avgjørende for å håndtere samfunnsutfordringer**
Humanioras potensiale innenfor utfordringsdrevet forskning må utnyttes bedre og samfunnsvitenskap styrkes på relevante områder for å realisere målene i Forskningsrådets strategi.

Prioriteringer

Kapittelet beskriver prioriteringer som er gjort for å kunne nå investeringsmålene.

Faglige og teknologiske prioriteringer

Humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning har en kulturell og samfunnsbærende egenverdi som det er svært viktig å støtte opp under. Humaniora har lange tradisjoner i å utvikle kunnskap om menneskets kultur, uttrykk og ytringer og menneskets verdier og normer i fortid og nåtid. Samfunnsvitenskapen utvikler kunnskap om hvordan mennesker og samfunn samhandler i en stadig mer kompleks verden. Humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning er avgjørende for å gi en forståelse av oss selv og hvilke mulige handlingsrom som ligger i samfunnet og kulturen.

Porteføljestyret har ansvar for å investere i prosjekter innenfor humaniora og samfunnsvitenskap for å fremme forskning av høy vitenskapelig kvalitet og bygge fagmiljøer på høyt internasjonalt nivå. Forskningsrådet finansierer humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning innenfor en rekke av Forskningsrådets satsingsområder. Porteføljestyrets egne investeringer er innenfor satsingsområdet *Banebrytende forskning* (tidligere *FRIPRO*) og er spesielt rettet mot å fremme dristig og nyskapende forskning som hevder seg i et internasjonalt toppsjikt. Investeringene skal muliggjøre en karriere for unge forskertalenter og bidra til økt mobilitet for forskere tidlig i deres karriere. Det er et mål å fortsette arbeidet med å utvikle og styrke dette satsingsområdet for å fremme forskning i den internasjonale forskningsfronten og derigjennom mobilisere og kvalifisere de beste forskerne for deltakelse i ERC i Horisont Europa.

Porteføljestyret skal videre gi råd om faglig fornyelse innenfor fagporteføljen og hvordan potensialet i humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning kan utnyttes best mulig for å oppnå målene i Forskningsrådets strategi. Dette gjelder i Forskningsrådets tematiske satsinger og i Forskningsrådets totale portefølje, blant annet gjennom virkemidler som Forskningsrådets opptrappingsplan for humaniora.

Forskningsrådet har som mål å styrke innslaget av samfunnsvitenskapelig og spesielt humanistisk forskning i tematiske porteføljer. For å få til dette er det viktig at tematiske porteføljep laner og utlysningstekster åpner for og etterspør humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver og at porteføljenes virkemidler innarbeider dimensjoner som forutsetter disse fagområdenes bidrag. Temaområdene som er spesielt relevante for humaniora går i utgangspunktet fram av opptrappingsplanen. For samfunnsvitenskap vil det gjelde store deler av Forskningsrådets portefølje. I kommende porteføljep analyser vil Forskningsrådet arbeide videre med å tydeliggjøre hvilke områder som er mest relevante.

Porteføljestyret skal ha dialog med tematiske porteføljestyre for å gi råd om tiltak som kan stimulere til integrasjon av humanistisk og samfunnsvitenskapelig (humsam) forskning i tematiske satsinger. Porteføljestyret vil innhente kunnskap om forutsetningene for at søknader fra humsam-området innvilges eller avslås i tematiske utlysninger. Et slikt kunnskapsgrunnlag vil kunne vise om det er behov for nye virkemidler både når det gjelder å stimulere humsam-miljøene til å søke og for å øke deres sjanse til å få tilslag. Det er også aktuelt å vurdere om det bør settes krav til deltakelse fra humsam-fagene i utvalgte satsinger slik det gjøres i deler av Horisont Europa.

Flere sektorer spiller en viktig rolle for humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning i tillegg til UH- og instituttsektoren. Innenfor humanistisk forskning er ABM-sektoren (arkiver, bibliotek og museer) viktig. Stortingsmeldingen om museene[6] framhever at en tettere kobling mellom museene og UH-sektoren vil styrke forskningen ved museene. Museene har gjennom sitt samfunnsoppdrag også potensial til å bidra med samfunnsrelevant humanistisk forskning. Forskningsrådets virkemidler for samarbeidsforskning kan stimulere et slikt samarbeid.

Porteføljestyret skal også gi råd om behovet for å styrke humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning på områder der forskningsinnsatsen i dag er for svak. For å få til slike løft er det viktig at finansierende departementer anerkjenner verdien av og innser behovet for den kunnskapen disse fagområdene representerer i hele sin bredde.

Hovedprioriteringer:

- investere i de beste prosjektene innenfor humaniora og samfunnsvitenskap ut fra formålet med satsingen *Banebrytende forskning*
- styrke forskningsinnsatsen på humaniora og samfunnsvitenskap innenfor Forskningsrådets tematiske satsinger

Opptrapping av humaniora

Porteføljestyret har ansvar for å overvåke oppfølgingen av Forskningsrådets opptrappingsplan for humaniora. Planen er en oppfølging av humaniorameltingens mål om å styrke humaniora i forskning rettet mot samfunnsutfordringer. Ifølge planen skal humanioras andel av Forskningsrådets bevilgninger øke fra 3 til 5 prosent fram til 2022. Økningen skal skje innenfor utfordringsdrevet humanistisk forskning. Innenfor temaområdene som er prioritert i humaniorameltingen er det satt følgende måltall for andelen av Forskningsrådets midler som skal gå til humanistisk forskning i 2022:

- Klima, miljø og bærekraft: 5 %
- De store teknologiskiftene: 5 %
- Integrering, migrasjon og konflikt: 10 %
- Øvrig relevante aktiviteter: 4 %

I tråd med humaniorameltingens intensjon om at Forskningsrådet skal mobilisere humanistiske fagmiljøer til utfordringsdrevet og handlingsrettet forskning og åpne opp for humanistiske forskningsperspektiver i bredden av sine satsinger, er det rimelig at også porteføljer som ikke omfattes av de tre spesifikke områdene i større grad integrerer humanistisk forskning. Dette gjelder porteføljer innenfor sentrale områder, som f.eks. helse, skole og hav.

Hovedprioriteringer:

- overvåke om bevilgningene til humaniora oppfyller måltallene i opptrappingsplanen

- samarbeide med aktuelle porteføljestyre slik at Forskningsrådet realiserer målene i planen

Fagevalueringer

En del av Forskningsrådets oppdrag er å sørge for evaluering av kvaliteten i norsk forskning. Forskningsrådet ferdigstilte brede fagevalueringer av humanistisk forskning[7] (HUMEVAL) i 2017 og samfunnsvitenskapelig forskning[8] (SAMEVAL) i 2018. Det er satt i gang tiltak for å følge opp HUMEVAL og SAMEVAL, og evalueringene ligger til grunn for de langsiktige tiltakene for å styrke fagområdene i denne planen.

Høsten 2021 ble evalueringen av rettsvitenskapelig forskning (JUREVAL) ferdigstilt. Evalueringen vil være viktig for å utvikle Forskningsrådets videre innsats innenfor rettsvitenskap.

Hovedprioriteringer:

- vurdere oppfølgingstiltak av JUREVAL
- bidra til å utvikle fagevalueringer innenfor humaniora og samfunnsvitenskap

Tverrfaglighet

Tverrfaglig forskning er ikke et mål i seg selv, men et virkemiddel for å realisere andre målsettinger. Mye forskning av høy kvalitet er ikke tverrfaglig. Tverrfaglig samarbeid, enten mellom fagdisipliner innenfor samme fagområde eller på tvers av fagområder, vil være motivert av forskningsspørsmålene man jobber med, og det foregår allerede mye tverrfaglig forskning mellom humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag. Komplekse forskningsspørsmål krever likevel ofte at forskere fra svært ulike fag arbeider sammen for å oppnå ny kunnskap som ikke ville vært mulig uten tverrfaglig samarbeid. Tverrfaglig forskning kan dermed bidra til fagutvikling og til å flytte forskningsfronten.[9] Dette er målet for blant annet den nye søknadsvarianten Store tverrfaglige forskningsprosjekter.

I tematiske satsinger er tverrfaglighet ofte en forutsetning for å bringe fram kunnskap for å håndtere store samfunnsutfordringer. Her er spørsmålene gjerne av en slik karakter at de krever ny kunnskap fra mange fag. I mange sammenhenger vil det også være behov for samarbeid på tvers av samfunnssektorer og involvering av interessenter og innbyggere, i tråd med prinsippene i åpen forskning, for å sikre at forskningen er mest mulig relevant og kan få effekt.

For å kunne forstå og håndtere de fleste samfunnsutfordringer på en god måte vil humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning være nødvendig for å frambringe et godt kunnskapsgrunnlag. I slike tverrfaglige samarbeid med andre fagområder er det viktig at humaniora og samfunnsvitenskap inngår i et reelt samarbeid på linje med andre fag, og ikke bare blir støttedisipliner. Porteføljestyret mener det er behov for mer kunnskap om hvordan det tverrfaglige samarbeidet foregår i praksis.

Det er også behov for mer kunnskap om metodikken for å vurdere kvaliteten på tverrfaglige søknader. Forskningsrådet har satt i gang et prosjekt som skal utvikle kunnskapsgrunnlaget på dette området.

Hovedprioritering:

- det bør gjennomføres evalueringer av tverrfaglige og tverrsektorielle satsinger for å øke kunnskapsgrunnlaget om slikt samarbeid

[6] [Meld. St. 23 \(2020–2021\) - regjeringen.no](#)

[7] [1254027749230.pdf \(forskningsradet.no\)](#)

[8] [1254035773885.pdf \(forskningsradet.no\)](#)

[9] [interdisciplinary-research-policy-brief-from-rcn-international-advisory-board-2019.pdf \(forskningsradet.no\)](#)

Tematiske prioriteringer

Humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning er nødvendig for å få en god og helhetlig tilnærming til komplekse samfunnsutfordringer. Det er derfor avgjørende at humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver og problemstillinger er godt integrert i alle de strategiske områdene i Forskningsrådets strategi: Hav, Grønt skifte, Helse og velferd, Teknologi og digitalisering og Samhørighet og globalisering.

Bærekraftig utvikling i tråd med FNs bærekraftsmål er et hovedmål i strategien. For å få til en bærekraftig samfunnsutvikling må vi både øke forståelsen av hva vi mener med bærekraft i ulike sammenhenger og ha kunnskap om de kulturelle og samfunnsmessige mulighetsbetingelsene for en slik utvikling. Humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning er avgjørende for å forstå hvordan sosiale, etiske, kulturelle, politiske og juridiske aspekter kan bidra til at samfunnet beveger seg i en bærekraftig retning. Et spørsmål kan for eksempel være hvilke faktorer som kan hemme og hvilke som kan fremme at mennesker og samfunn tar i bruk ny teknologi og kompetanse.

Dagens internasjonale samfunn er preget av mer politisk, økonomisk, religiøs og sosial turbulens der ulikheten øker og demokratiske styringsmodeller utfordres i mange land. Det er nødvendig med kunnskap om betingelser for demokratisk styring og regulering, tillit og ytringsfrihet. Vi må forstå politiske, sosiale og kulturelle utviklingstrekk i samfunnet nasjonalt og internasjonalt.

Hovedprioritering:

- humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver innarbeides i de tematiske porteføljenes arbeid for å nå målet om bærekraftig utvikling og målene i de strategiske områdene.

Prioriterte anvendelsesområder

Grunnleggende forskning har sitt primære anvendelsesområde innenfor forskningssektoren. De brede fagporteføljene i humaniora og samfunnsvitenskap bygger opp under satsinger i tematiske porteføljer og anvendelsen vil avhenge av prioriteringer her.

Fagområdene har brede nedslagsfelt og svarer på viktige forskningsbehov i offentlig sektor og forvaltningen, og for næringsutvikling og allmenheten. Eksempelvis spiller fagområdene en avgjørende rolle i politikktutforming og styring, og for å forstå hvordan vi skal håndtere utfordringene som demokratiet står overfor. Andre eksempler på viktige anvendelser er innenfor i utdannings-, ABM- og kultursektoren, og innenfor kulturnæringer.

Fagområdenes bidrag vil være viktig for å kunne realisere hovedmålet om omstilling i Forskningsrådets strategi, både innenfor offentlig sektor og næringslivet. En slik omstilling forutsetter at man har kunnskap om hvilke faktorer som hemmer og hvilke som fremmer omstilling. Fagområdene kan bidra til å gi svar på spørsmål som: Hvordan skal man tilrettelegge for innovasjon av tjenester? Hvilken rolle spiller sosiale, juridiske, økonomiske, kulturelle og psykologiske faktorer for å få til innovasjon og kompetanseoverføring? Er betingelsene på plass slik at ansatte faktisk kan ta i bruk ny kompetanse og nye tjenester?

Hovedprioritering:

- stimulere til anvendelse av samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning for å nå målene i Forskningsrådets strategi

Strukturelle prioriteringer

Grensesprengende forskning er et hovedmål i Forskningsrådets strategi. For å realisere dette målet er det nødvendig å prioritere grunnleggende forskning. For å nå hovedmålet

om velfungerende forskningssystem er det nødvendig å satse på senterordninger og prioritere attraktive karriereveier, tilgjengelig forskningsinfrastruktur, åpen forskning, internasjonalt samarbeid og etisk og samfunnsansvarlig forskning.

Grunnleggende forskning

Forskningsrådet investerer i grunnleggende forskning både innenfor målrettede satsinger som *Banebrytende forskning* og *Sentre for fremragende forskning* (SFF) der vitenskapelig kvalitet er det avgjørende kriterium og i satsinger der samfunnsmessig relevans er prioritert. Porteføljestyret har et spesielt ansvar for å støtte grunnleggende forskning av førstnevnte type innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. Finansiering av slik "nedenfra-og-opp" forskning gjennom åpne arenaer uten tematiske føringer er viktig for å bygge grunnleggende kunnskap også på områder som ikke for øyeblikket er prioriterte. Slik kan vi bygge kunnskapsberedskap for å håndtere ukjente framtidige utfordringer, og utfylle målrettede satsinger som samfunnsoppdrag (*missions*).

Forskningsrådet mottar langt flere søknader med høy kvalitet til *Banebrytende forskning* enn det er ressurser til å innvilge.[10] Gjennom felles søknadsbehandling på tvers av Forskningsrådets satsinger kan imidlertid samme søknad bli vurdert for finansiering i forskjellige budsjettformål. Dette betyr at et prosjekt som ikke får finansiering gjennom *Banebrytende forskning* kan få bevilgning i en av de tematiske satsingene. Porteføljestyrets investeringer innenfor *Banebrytende forskning* inngår som en del av Forskningsrådets helhetlige investeringsvirksomhet.

Forskningsrådet har gjennomgått forskningsfinansieringen i Norden, og den viser at Norge skiller seg ut ved at en liten andel av "nedenfra-og-opp" forskningen finansieres gjennom åpne konkurransearenaer. For å fremme høy kvalitet i langsiktig grunnleggende forskning har Forskningsrådet som mål å øke finansieringen av åpne arenaer for grunnleggende, "nedenfra-og-opp" forskning.[11] Det vil kunne bidra til å styrke satsinger som *Banebrytende forskning* og SFF. Evalueringen av SFF i 2020 konkluderer med at ordningen har vært en suksess som har lyktes godt med å heve kvaliteten i norsk forskning og har hatt positiv effekt på forskningssystemet. [12]

Samtidig er langsiktig grunnleggende forskning et fundament i verdikjeden for kunnskapsutvikling som er nødvendig for å forstå og håndtere dagens samfunnsutfordringer eller bidra til innovasjon. Grunnleggende forskning er en viktig forutsetning for og bestanddel i tematisk forskning, for eksempel for å nå bærekraftsmål eller industriutvikling.

For å sikre god dynamikk innenfor forskning og innovasjon er det viktig med en god balanse og et godt samspill mellom grunnleggende forskning, anvendt forskning og innovasjon i totalporteføljen til Forskningsrådet.

Fagporteføljen for humaniora er dominert av grunnleggende forskning. Ifølge opptrappingsplanen for humanistisk forskning skal veksten i Forskningsrådets bevilgninger til humaniora skje innenfor utfordringsdrevet forskning. Slik forskning kan være både grunnleggende og anvendt.

Fagporteføljen for samfunnsvitenskap er dominert av anvendt forskning. Selv om det er vanskelig å skille mellom grunnleggende og anvendt forskning innenfor samfunnsvitenskap påpeker SAMEVAL at det er viktig å sikre teoriutviklingen i disse fagene. Det kan ses som et argument for at det er behov for å fremme mer forskning av grunnleggende karakter innenfor fagporteføljen for samfunnsvitenskap.

Hovedprioritering:

- for å sikre langsiktig kunnskapsutvikling innenfor alle satsingsområder bør Forskningsrådet øke andelen av sine midler som går til grunnleggende forskning

Strategiens mål om grensesprengende forskning

Grensesprengende forskning er et hovedmål i Forskningsrådets strategi. Å fremme forskning som har potensial til å flytte forskningsfronten, kan skje gjennom alle budsjettformål. Forskningsrådet har to satsinger som er målrettet for å fremme fremragende forskning med slikt potensial: *Banebrytende forskning* og SFF. Grunnleggende forskning av høy kvalitet vil gjerne være banebrytende. Den flytter kunnskapsfronten og bidrar til internasjonal utvikling av forskningsområdene. Grensesprengende forskning innebærer kunnskapssprang som på en mer radikal måte endrer forskningen: den åpner nye forskningsfelt som igjen kan reise helt nye spørsmål. Det er som oftest ikke mulig å forutsi om et forskningsprosjekt vil resultere i grensesprengende forskning. Likevel vil nivået av dristighet være en indikator på prosjektets potensial for radikal nyskaping.

Grunnleggende forskning av høy kvalitet er en forutsetning for de mer radikale gjennombruddene i forskningen. Slike gjennombrudd krever dyktige forskere som evner å tenke utenfor etablerte normer innenfor sitt fagfelt. Men ikke all fremragende forskning vil være potensielt grensesprengende. Satsingen *Banebrytende forskning* skal ha rom for forskning av høy vitenskapelig kvalitet både med og uten et slikt potensial.

Grensesprengende forskning er en ambisjon også for de øvrige deler av Forskningsrådets portefølje. For å nå dette målet er det behov for en bred satsing på grunnleggende forskning. Strategien peker på at en satsing på grensesprengende forskning og radikal innovasjon krever incentiver til tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid. Radikalt nyskapende prosjekter kan ofte oppfattes som for risikable, og det må forventes at en del ikke vil lykkes. Dedikerte virkemidler for særlig dristig forskning og radikal innovasjon med høy risiko kan dermed være nødvendig.

Samtidig er det nødvendig å vise aktsomhet i arbeidet for å fremme grensesprengende forskning. Slik forskning forutsetter gode normalvitenskapelige kontrollrutiner basert på høy forskningsetisk standard. Et for sterkt press uten at disse mekanismene er på plass kan få utilsiktede negative konsekvenser, som kan bryte med målene om høy vitenskapelig kvalitet og etisk og samfunnsansvarlig forskning.

Det er derfor nødvendig å utvikle kunnskapsgrunnlaget for bedre å kunne stimulere, identifisere og vurdere potensielt grensesprengende forskning. Vi må vite mer om hva som er den beste måten å fremme slik forskning og hvilke virkemidler som skal til for å lykkes. Hvordan skal man best vurdere om noe er potensielt grensesprengende og hvordan kan man i etterkant måle dette? Er det faglige forskjeller man må ta høyde for?

Hovedprioriteringer:

- vurderingskriterier innrettes slik at det er mulig å identifisere potensielt grensesprengende prosjekter med høy vitenskapelig kvalitet
- basert på internasjonalt kunnskapsgrunnlag, vurdere behov for egne virkemidler og strategiske satsinger for å fremme grensesprengende forskning
- vurdere behovet for andre virkemidler og strategiske satsinger som kan bidra til radikal nyskaping.

Senterordninger (SFF/SFI/FME)

Sentrene for fremragende forskning (SFF) gir Norges fremste vitenskapelige miljøer muligheten til å organisere seg i sentre for å nå ambisiøse vitenskapelige mål gjennom samarbeid og med langsiktig grunnfinansiering. Forskningen ved sentrene skal være nyskapende og ha stort potensial for resultater som flytter den internasjonale forskningsfronten. Sentrene arbeider med ambisiøse ideer og komplekse problemer der samordnet og langsiktig forskningsinnsats innenfor, eller på tvers av, fagområder, er viktig for å nå målene. En SFF skal også utdanne framtidens beste forskere. Det er vide rammer i ordningen, og det kan søkes om mellom 8 og 18 mill. kroner i årlig finansiering over 10 år. I de siste rundene har de fleste søkt om beløp opp mot maksgrensen, men også miljøer som ikke trenger store sentre oppfordres til å søke. Det betyr at man kan tilpasse senterets størrelse ut fra hva slags samarbeid forskningsspørsmålene krever.

Sentre for forskningsdrevet innovasjon (SFI) er en ordning for å bidra til styrket innovasjonsevne og økt verdiskaping i norsk næringsliv gjennom langsiktig forskning. Denne ordningen gir innovasjonssystemet et godt verktøy for samarbeid mellom academia og næringsliv som støtter opp om kunnskapsoverføringen mellom næringsliv og forskningsmiljø. Universitetenes viktigste bidrag til omstilling er gjennom samarbeid med arbeidslivet og gjennom utdanning av kandidater med fremtidsrettet kompetanse og kunnskap.

Forskningssentre for miljøvennlig energi (FME) er en annen senterordning hvor hensikten er å etablere tidsbegrensede sentre for konsentrert, fokusert og langsiktig forskningsinnsats på energiområdet. Det er opprettet flere samfunnsvitenskapelige FME-er.

Til nå er har humanistiske miljøer i stor grad rettet seg mot SFF-ordningen, mens samfunnsvitenskapelige miljøer har rettet seg mot SFF og FME. Alle senterordningene bør integrere humsam-perspektiver og bidra til å realisere målet om å styrke humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning i Forskningsrådet. Ordningene er med på å understøtte langsiktig forskning og utdanning av høyeste vitenskapelig kvalitet som er viktig for kompetanse-, fag- og næringsutvikling og for å løse de store samfunnsutfordringene.

Hovedprioritering:

- integrasjon av humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver i senterordningene

Attraktive karriereveier

For å kunne bygge fremragende fagmiljøer må man sikre god rekruttering og at en karriere i academia er attraktiv for de beste forskerne. Gode karriereveier forutsetter at det er mulig å oppnå finansiering på forskjellige stadier i karriereløpet. Bare slik kan kvaliteten i forskningen opprettholdes og videreutvikles. Forskningsrådets virkemidler skal stimulere institusjonenes arbeid med rekruttering samt med karriereutvikling som fremmer kjønnsbalanse og mangfold i forskningssystemet. Kjønnsfordelingen blant prosjektledere og blant seniorforskere i prosjektene Forskningsrådet finansierer skal ikke være skjevare enn på nivåene under.[13] For å reflektere samfunnsutviklingen bør arbeidet med å fremme mangfold blant forskere prioriteres innenfor humaniora og samfunnsvitenskap.

Forskningskapasitet innenfor humaniora og samfunnsvitenskap må sikres gjennom investeringer som rettes inn både mot unge og etablerte forskere. Forskningsrådet skal videreutvikle sin satsing på *Banebrytende forskning* som et virkemiddel for forskere i forskjellige stadier av karriereløpet. Forskningsrådet skal videreføre satsinger for unge forskere og bidra til å styrke forskerutdanningen gjennom nasjonalt samarbeid.

Hovedprioriteringer:

- videreutvikle tiltak for å fremme rekruttering, mobilitet og attraktive karriereveier
- fremme kjønnsbalanse og mangfold i forskningssystemet
- vurdere om det skal settes måltall for andel unge forskertalenter

Forskningsinfrastruktur

Forskningsprosesser innenfor alle fagområder blir i raskt tempo digitalisert og endrer arbeidsmåter og metoder i tradisjonelle disipliner. Det ligger et stort potensial for nyskapende metoder og tverrfaglig samarbeid i digitaliseringen av humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning. For å utnytte dette potensialet er det nødvendig å bygge opp og investere i digitale infrastrukturer og samtidig styrke og videreutvikle den metodiske kompetansen innenfor digital humaniora og samfunnsvitenskap. Spesielt yngre forskere bør gis et kompetanseløft på feltet.

Infrastrukturen for digital humaniora og samfunnsvitenskap må styrkes nasjonalt og gjennom deltakelse i europeiske infrastrukturprogrammer for å utnytte teknologiske muligheter til å bruke data på nye måter. For humaniora er det både behov for å digitalisere eksisterende arkiver og samlinger og å opprette digitale samlinger og nye databaser på områder der det er behov for det.

Norge har unike samlinger av registerdata, noe som utgjør et potensielt stort fortrinn for norsk samfunnsvitenskapelig forskning i internasjonal sammenheng. For å utnytte dette potensialet må forskere sikres bedre tilgang på primært registerdata, men også surveydata. Forskeres tilgang til data innenfor alle samfunnsområder er av stor samfunnsmessig betydning, og bør bare begrenses dersom andre hensyn som f.eks. personvern gjør det strengt nødvendig.

Hovedprioriteringer:

- styrke digital infrastruktur og kompetanse i humaniora og samfunnsvitenskap
- forskningsrådet går i dialog med relevante aktører for å bedre tilgangen til registerdata

Åpen forskning

Med åpen forskning endres måten forskningen utføres, deles og vurderes på og potensialet for høy kvalitet og gjennomslag i samfunnet øker. Digitaliseringen og ny teknologi skaper nye muligheter for å produsere og dele forskning effektivt og til å la samfunnet ta del i forskningsprosesser. Åpenhet kan gjøre forskningen enklere å etterprøve og gjøre det mulig å koble store datamengder og utvikle nye metoder på tvers av fag. Det bør danne grunnlag for nye og varige modeller for åpen forskning og koordinering mellom institusjoner og tilgjengelige infrastrukturer for deling av forskningsdata i tråd med FAIR-prinsippene.[14] Slik kan åpen forskning bidra til å heve forskningens kvalitet og å flytte forskningsfronten. Forskningsrådet er en pådriver for åpen forskning ut fra prinsippet om at forskning og forskningsprosesser skal være «så åpne som mulig, så lukkede som nødvendig».[15]

Innenfor humaniora og samfunnsvitenskap reiser åpen forskning flere dilemmaer og problemstillinger knyttet til bl.a. håndtering av kvalitative data, publisering av bøker, publisering på morsmål, lisensiering av publikasjoner og brukermedvirkning.

Det er behov for mer kunnskap om hvordan åpen forskning transformerer forskningen selv, forskningssystemet og forskningens samspill med samfunnet. Humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag må spille en sentral rolle i å utvikle slik kunnskap, på samme måte som fagområdene spiller en viktig rolle i å utvikle kunnskap om forskning generelt.

Hovedprioriteringer:

- fremme åpen forskning innenfor humaniora og samfunnsvitenskap og håndtere utfordringer innenfor fagområdene
- utvikle kunnskap om åpen forsknings betydning for forskning, forskningssystemet og samfunnet

Internasjonalt samarbeid

Godt internasjonalt samarbeid er en forutsetning for utvikling av forskning og et velfungerende forskningssystem. Innenfor humaniora og samfunnsvitenskap er også Norden en viktig samarbeidsarena. Gjennom sine virkemidler vil Forskningsrådet stimulere til høy deltakelse i internasjonalt og nordisk forskningssamarbeid. Når man skal se på utviklingen av dette samarbeidet bør man ikke bare se på omfanget av internasjonalt samarbeid, men også på kvaliteten til internasjonale og nordiske samarbeidspartnere. Det er viktig å legge til rette for at nasjonale og internasjonale finansieringskilder samspiller godt innenfor humaniora og samfunnsvitenskap.

Koronakrisen har lært forskere nye måter å samarbeide på internasjonalt. Digitale verktøy gir flere muligheter for samarbeid slik at man kan vurdere om lengre eller kortere utenlandsopphold er nødvendig. Dette gir forskere større grad av fleksibilitet for hvordan samarbeidet kan foregå i praksis, som kan være gunstig ikke minst av hensyn til klima.

Hovedprioriteringer:

- vurdere om det skal settes et måltall for andel av porteføljestyrets egne investeringer som skal gå til internasjonalisering
- Norge tar en aktiv rolle i Nordforsk-samarbeidet innenfor humaniora og samfunnsvitenskap

Forskningsetikk og samfunnsansvarlig forskning

De forskningsetiske retningslinjene som er utarbeidet av de nasjonale forskningsetiske komiteene [16] skal følges av alle prosjekter Forskningsrådet finansierer. Høy forskningsetisk standard er en forutsetning for høy vitenskapelig kvalitet, og porteføljestyret forutsetter at prosjektene de finansierer holder en slik standard. Mer nasjonalt og internasjonalt forskningssamarbeid på tvers av fag og sektorer kan utfordre forskningsetikken på nye måter. Det er viktig at alle aktører i slikt samarbeid har kjennskap til grunnleggende forskningsetiske normer.

Humaniora og samfunnsvitenskap er viktige premissleverandører for det normative grunnlaget i forskningsetikken og gir sentrale bidrag for å kunne vurdere potensielle virkninger og samfunnsmessige konsekvenser av forskning. Innsikter og perspektiver fra humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning spiller således en viktig rolle for å kunne nå målet om etisk og samfunnsansvarlig forskning i Forskningsrådets strategi.

Hovedprioritering:

- arbeidet med å fremme etisk og samfunnsansvarlig forskning utvikles videre og bygger på innsikter fra humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning

Kjønn- og mangfoldsperspektiver

Humaniora og samfunnsvitenskap har lang tradisjon for å forske på både kjønns- og mangfoldsperspektiver. Kjønn og mangfold som dimensjoner i forskningen, kan bidra til økt kvalitet på en rekke områder og øke den vitenskapelige kvaliteten og forskningens samfunnsrelevans. Mangfoldsperspektiver er viktige for å kunne forstå et stadig mer komplekst samfunn på nye måter, og det bør være et mål å styrke humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning som har disse perspektivene. Samtidig er det viktig at kjønn og mangfold integreres som perspektiv i all forskning der det er relevant. I alle prosjekter bør det vurderes om kjønns- og mangfoldsperspektiver kan inngå. Forskningsrådet vil være en pådriver for å styrke arbeidet med å integrere kjønns- og mangfoldsperspektiver i forskning og innovasjon[17].

Hovedprioritering:

- arbeide for å integrere kjønn- og mangfoldsperspektiver i all forskning der det er relevant

[10] [Technopolis: A Good Council? Evaluation of The Research Council of Norway, 2012](#)

[11] Forskningsrådets råd til Kunnskapsdepartementet om FoU investeringene i Statsbudsjettet for 2022

[12] [sff_evaluation---main-report.pdf \(forskningsradet.no\)](#)

[13] [Policy for kjønnsbalanse og kjønnsperspektiver i forskning og innovasjon \(2\).pdf](#)

[14] Findability, Accessibility, Interoperability, and Reusability; [FAIR Principles - GO FAIR \(go-fair.org\)](#)

[15] [nfr-policy-åpen-forskning-norsk-ny.pdf \(forskningsradet.no\)](#)

[16] [Retningslinjer og veiledere i Forskningsetikk](#)

[17] [Policy for kjønnsbalanse og kjønnsperspektiver i forskning og innovasjon \(3\).pdf](#)

Prioriteringer i forholdet til EUs rammeprogram (Horisont Europa)

Fremragende forskning inngår som en av tre pilarer i Horisont Europa.[18] To av ordningene her er spesielt relevante for fagporteføljestyrene: Det europeiske forskningsrådet (ERC)[19] og Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA).[20] Det er ikke skissert vesentlige endringer i disse ordningene fra Horisont 2020.

Forskningsrådet har brukt ERC som inspirasjon ved utvikling av "Unge forskertalenter", de tidligere utlysningene av "Toppforsk" i FRIPRO og "Stort, tverrfaglig forskerprosjekt" som ble uttyst i 2021. Målet er dels å gi forskerne anledning til å opparbeide erfaring som gjør dem konkurransedyktige i ERC, dels at erfaring med lignende nasjonale utlysninger gjør spranget til ERC kortere. Forskningsrådets mobilitetsstipend, med to år utenfor Norge og ett år returphase i Norge, er inspirert av det individuelle postdoktorstipendet til MSCA (MSCA IF). Forskningsrådet vil fortsette å skjele til ERC og MSCA når vi videreutvikler våre ordninger.

De siste årene har det vært en økning i søknader til og tildelinger av ERC Starting og Consolidator Grants til norske miljøer, ikke minst innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. En intern undersøkelse av satsingen på unge forskertalenter i tidligere FRIPRO viser at en betydelig andel av forskerne fra norske institusjoner som mottar Starting og Consolidator Grants har hatt unge forskertalent-prosjekt.[21] Det er færre tildelinger av Advanced Grant til norske forskningsinstitusjoner. Det er et mål å videreutvikle satsingen på *Banebrytende forskning* for å mobilisere og kvalifisere forskere til ERC i Horisont Europa, og det bør vurderes om det bør settes i verk tiltak for å øke gjennomslaget også i Advanced Grant.

Forskningsmiljøer innenfor humaniora og samfunnsvitenskap i Norge er også aktive søkere og har godt gjennomslag i det individuelle postdoktorstipendet til MSCA (MSCA IF). Forskningsmiljøene har potensial for å få bedre gjennomslag i pilaren for globale utfordringer i EUs rammeprogram. I Horisont Europa er to av områdene innenfor globale utfordringer spesielt relevante: Kultur, kreativitet og inkluderende samfunn og Samfunnsikkerhet. Det er viktig å stimulere miljøer innenfor humaniora og samfunnsvitenskap til å bli aktive med søknader spesielt til disse satsingene i Horisont Europa.

For å styrke den vitenskapelige kvaliteten i forskningen bør norske forskningsmiljøer ha høye ambisjoner om uttelling i Horisont Europa og andre internasjonale utlysninger. Forskningsrådet vil videreutvikle sine stimuleringsordninger rettet mot Horisont Europa. Forskningsrådet bør også oppfordre prosjektledere til å være aktive i å søke internasjonale midler.

Forskningsrådet spiller en viktig rolle i å stimulere til forskning om problemstillinger som er viktige for det norske samfunnet. Den nasjonale forskningsagendaen bør derfor supplere EUs forskningsagenda for å sikre kunnskapsproduksjon på områder som har stor betydning for Norge.

Hovedprioriteringer:

- vurdere om det bør settes i gang ytterligere tiltak for å øke gjennomslaget i ERC Advanced Grant
- mobilisere humanistiske og samfunnsvitenskapelige miljøer til Horisont Europa og oppfordre prosjektledere til å søke internasjonale midler
- Forskningsrådet skal supplere EUs forskningsagenda på områder av stor betydning for Norge

[18] [Horizon Europe | European Commission \(europa.eu\)](#)

[19] [ERC: European Research Council | \(europa.eu\)](#)

[20] [About Marie Skłodowska-Curie Actions | Marie Skłodowska-Curie Actions \(europa.eu\)](#)suppler

[21] Rapport om Unge forskertalenter. Gjennomgang av ordningen Unge forskertalenter i perioden 2013-2018, Forskningsrådet 2020

Tiltak

Porteføljen for humaniora og samfunnsvitenskap har et særskilt pådriveransvar for mål og prioriteringer i strategien som omhandler grunnleggende og grensesprengende forskning og et velfungerende forskningssystem. Dette er brede og sentrale mål som må sees i sammenheng med øvrige porteføljestyres innsats samt norske aktørers deltakelse i Horisont Europa.

Figur 2 og 3 viser den totale porteføljen for humaniora og samfunnsvitenskap på ca. 2,03 mrd. kroner i 2021 (unntatt basisbevilgninger til forskningsinstitutter). Siden fagporteføljene for humaniora og samfunnsvitenskap har en svært forskjellig profil både i investeringssummer og i balansen mellom porteføljestyrets egne investeringer og investeringer i andre styrer og EU presenteres de hver for seg. Porteføljestyrets egne investeringer står for om lag 34 prosent av Forskningsrådets investeringer i humaniora og 13 prosent av investeringene i samfunnsvitenskap. Til sammen utgjorde porteføljestyrets investeringer 329 mill. kroner i 2021.

Figur 2

Grafisk fremstilling av hvor stor andel penger kommer fra illustrert med blå bokser i ulike størrelser.

Figur 2. De relative bidrag til fagporteføljen for humaniora i 2021

Figur 3

Grafisk fremstilling av hvor stor andel penger kommer fra illustrert med blå bokser i ulike størrelser

Figur 3. De relative bidrag til fagporteføljen for samfunnsvitenskap i 2021, ekskludert basisbevilgninger til samfunnsvitenskapelige forskningsinstitutter.

For å realisere brukermålene i planen skal følgende tiltak gjennomføres:

Brukermål 1: Forskningsmiljøene utfører forskning som bidrar til å flytte forskningsfronten

Tiltak:

Porteføljestyret for humaniora og samfunnsvitenskap (Humsam) vil gjøre investeringer og gi råd om tiltak for å fremme grunnleggende og banebrytende forskning.

- Humsam:
 - Investere i de kvalitativt beste prosjektene innenfor formålet med *Banebrytende forskning*
 - Videreutvikle systemet for kvalitetssikring i søknadsbehandlingen og utforming av vurderingskriterier f.eks. kriteriet for dristighet i forskning
 - Overvåke fordeling mellom fagområder og faggrupper i fagporteføljen
- Andre styrer/administrasjonen:
 - Jobbe for god balanse mellom fagområder i SFF (Styret)
 - Øke investeringene til grunnleggende forskning (Styret)
 - Øke investeringene til grensesprengende forskning basert på åpen konkurranse på tvers av fag og tema (Styret)
 - Innhente internasjonalt kunnskapsgrunnlag om beste praksis for å identifisere og fremme grensesprengende forskning (Forskningsrådets adm)
 - Integrere Humsam-perspektiver i inkubatorer og idélaber og andre eksperimentelle virkemidler (Porteføljestyret)
 - Evaluere tverrfaglige og tverrsektorielle satsinger (Forskningsrådets adm)

Tiltak:

Porteføljestyret vil gi råd om tiltak for å stimulere til internasjonalt samarbeid og økt returandel fra Horisont Europa.

- Humsam:
 - Gi råd om deltagelse i internasjonalt og nordisk forsknings- og innovasjonssamarbeid
 - Gi råd til utarbeidelsen av internasjonale programmer og utlysninger
 - Samarbeide om videreutvikling av *Banebrytende forskning* for å mobilisere og kvalifisere til ERC
 - Stimulere til økt nordisk samarbeid, bl.a. gjennom NordForsk
- Andre styrer/administrasjonen:
 - Stimulere humanistiske og samfunnsvitenskapelige miljøer til å søke Horisont Europa (Forskningsrådets adm)

Brukermål 2: Talentfulle forskere har attraktive og forutsigbare karriereveier

Tiltak:

Porteføljestyret vil gi råd om etablering av forskerlinjer og forskerskoler for rekruttering av norske ph.d.-kandidater innenfor humsam og gi råd om virkemidler for å fremme karrieren for unge forskere med finansiering fra Forskningsrådet.

- Humsam:
 - Videreutvikle satsinger for unge forskertalenter
 - Videreutvikle satsinger for fremragende etablerte forskere
 - Sikre kjønnsbalanse og mangfold blant prosjektledere og følge opp Forskningsrådets policy for kjønnsbalanse og kjønnsperspektiver i forskning
- Andre styrer:
 - Toppfinansiering av utgående MSCA-stipendiater som insentiv til mobilitet (MSCA-TOPP-UT) (Styret)
 - Videreutvikle Forskningsrådets virkemidler for å fremme særlig sterke forskere på alle karrieretrinn (Styret)

Brukermål 3: Forskningsmiljøene har relevant, oppdatert og bredt tilgjengelig infrastruktur

Tiltak:

Porteføljestyret vil gi råd og anbefalinger om finansiering av forskningsinfrastrukturer og råd til områdestrategiene i Norsk veikart for forskningsinfrastruktur.

- Andre styrer/administrasjonen:
 - Styrke digital infrastruktur og kompetanse i humaniora og samfunnsvitenskap (Styret)
 - Digitalisere eksisterende samlinger og opprette digitale databaser og samlinger på områder der det er behov (Styret)
 - Ha dialog med relevante aktører for å sikre bedre tilgjengelighet til registerdata (Forskningsrådets adm.)

Brukermål 4: Forskningsmiljøene følger beste praksis innenfor åpen forskning

Tiltak:

Porteføljestyret vil gi råd om god oppfølging av Forskningsrådets policy for åpen forskning innenfor humaniora og samfunnsvitenskap.

- Humsam:
 - fremme åpen forskning innenfor humaniora og samfunnsvitenskap og håndtere utfordringer innenfor fagområdene
 - utvikle kunnskap om åpen forsknings betydning for forskning, forskningssystemet og samfunnet

Brukermål 5: Humanistiske og samfunnsvitenskapelige forskningsmiljøer leverer forskning som er avgjørende for å håndtere samfunnsutfordringer

Tiltak:

Porteføljestyret vil gi råd til porteføljepplaner, investeringsplaner og relevante utlysningstekster for tematiske budsjettformål for å sikre oppfølging av opptrappingsplanen for humaniora og styrke samfunnsvitenskap.

- Humsam:
 - Vurdere om det er behov for egne virkemidler for å stimulere humsam-miljøene til å søke tematiske satsinger, og gjøre dem bedre i stand til å lykkes med sine søknader
 - Dialog med tematiske porteføljestyre om hvordan humaniora og samfunnsvitenskap kan styrkes
- Andre styre/administrasjonen:
 - Realisere Forskningsrådets opptrappingsplan for humaniora (Porteføljestyre)
 - Økt kunnskapsgrunnlag om hvordan humaniora-prosjekter lykkes i tematiske satsinger (Administrasjonen)
 - Integrere humaniora og samfunnsvitenskap i tematiske porteføljeplaner (Porteføljestyre)
 - Integrere humsam-perspektiver og -problemstillinger i utlysningstekster (Porteføljestyre)
 - Integrere kjønns- og mangfoldsperspektiver i utlysningstekster (Porteføljestyre)

Forventede resultater, virkninger og samfunnseffekter

Resultater

Porteføljestyrets investeringer skal i all hovedsak gå til grunnleggende og banebrytende forskning av høy kvalitet innenfor humaniora og samfunnsvitenskap.

Forskningsresultatene vil bli synlige i form av publisering i tidsskrifter, bøker og evt. andre plattformer, utvikling av datasett og ulike formidlingstiltak til brukere av forskning og allmenheten.

Virkninger

Virkninger indikerer bruken av resultatene og er tett koblet opp mot brukermålene. De er altså ikke direkte resultater av FoU-prosjektene, og en virkning kan derfor heller ikke relateres til enkeltprosjekter eller bestemte søknadstyper.

Virkninger for forskersamfunnet:

Investeringer i grunnleggende og banebrytende forskning spiller en avgjørende rolle for utvikling av forskning i alle sektorer. Grunnleggende forskning bidrar til å videreutvikle anerkjente vitenskapelige teorier og metoder som annen type forskning kan bygge videre på. Den grunnleggende forskningen danner utgangspunkt for forskning som på mer radikalt vis kan flytte forskningsfronten og skape nye forskningsfelt. Slik skaper den et rammeverk for helt ny forståelse og nye problemløsninger.

Investeringene spiller også en viktig rolle i utviklingen av forskningssystemet. Gode finansieringsverktøy er avgjørende i karriereutviklingen til forskere på ulike stadier av deres karrierer og skal også bidra til kjønnsbalanse og mangfold. Investeringene skal videre bidra til å utvikle faglige tyngdepunkter og bygge sterke forskningsmiljøer med potensiale til å flytte forskningsfronten innenfor sine fagfelt. Investeringene skal også fremme nasjonalt og internasjonalt forskningssamarbeid.

Virkninger for brukere utenfor forskersamfunnet:

Vi forventer også virkninger av våre tiltak for brukere utenfor academia. Tiltakene i fagporteføljen skal bidra til styrke humaniora og samfunnsvitenskaps rolle i å håndtere samfunnsutfordringer.

Til begge fagevalueringene HUMEVAL og SAMEVAL ble det sendt inn eksempler på samfunnsbidrag fra norsk humaniora og samfunnsvitenskap. Hovedkomiteene i begge evalueringene var imponert over bredden og dybden i samarbeidet mellom forskningsinstitusjonene og andre samfunnssektorer, og den dokumenterte effekten av samarbeidet.

Eksemplene i SAMEVAL viser at samfunnsvitenskapelig forskning er viktig i politikkutforming og blir mye brukt av norske og internasjonale politiske institusjoner og organisasjoner. Samfunnsvitenskap blir også brukt av næringslivet og av allmenheten.

Eksemplene i HUMEVAL viser at humanistisk forskning er viktig i utforming av utdanninger innenfor språk, historie og kultur og for ulike brukergrupper i kultursektoren som museer, festivaler og teatre og i utvikling av kulturindustri.

Samfunnseffekter

Samfunnseffekter omhandler langsiktige endringer på samfunnsnivå som følge av resultatene og virkningene. Jo lenger ut i effektkjeden en beveger seg, jo flere faktorer er det som har virket inn på en endring.

Langsiktig, grunnleggende forskning har viktige samfunnseffekter, selv om potensialet for samfunnseffekter ikke vektlegges ved tildelinger til det enkelte prosjekt i *Banebrytende forskning*.

Under evalueringskriteriet for samfunnseffekter (Impact), vektlegges potensialet for akademisk gjennomslag som annen forskning kan bygge videre på. I utlysninger med tematiske føringer med klare mål om samfunnseffekter, vektlegges dette under det samme kriteriet.

Samfunnets responsevne på framtidige utfordringer:

Porteføljestyrets investeringer i grunnleggende forskning bygger et bredt fundament, en kunnskapsberedskap som gjør samfunnet rustet til å møte både dagens og fremtidige, i dag ukjente, utfordringer. Forskningen skal være kritisk og uavhengig, ligge i forkant, stille nye spørsmål og åpne for det som kan bli relevant. Det gjør også samfunnet rustet til å respondere og finne løsninger *raskt* på hendelser som oppstår plutselig (kunnskap om korona-virus og pandemiens samfunnsmessige konsekvenser er et ferskt eksempel). Slik har den grunnleggende forskningen en viktig funksjon i samspill med anvendt forskning og innovasjon.

At vi har en slik kunnskapsbase å ta av er lett å ta for gitt, men det forutsetter at samfunnet investerer kontinuerlig også i forskning som ikke umiddelbart ser ut til å ha nytteverdi. Formidling fra pågående prosjekter er ofte ikke tilstrekkelig for å skape forståelse for denne sammenhengen, ettersom effektene oppstår lenge etter at prosjekter er avsluttet.

Fagområdenes bidrag for å løse dagens utfordringer:

I hele spennet fra grunnleggende til anvendt forskning er humaniora og samfunnsvitenskap nødvendig for å kunne løse de store samfunnsutfordringene som er reflektert i Forskningsrådets strategiske prioriteringer. Vi nevner her noen eksempler.

Fagene bidrar med forskning om hvordan mennesker og samfunn samhandler, og hvilke kulturelle rammer dette skjer innenfor. Ut fra innsikt i samfunnsutviklingens forutsetninger gir denne forskningen en forståelse av hvilke mulige handlingsrom som ligger i samfunnet og kulturen. Forskning på *muliggjørende kulturer* kan vise hva som skal til for at vi som mennesker og samfunn vil ta i bruk ny teknologi og ny kunnskap som er nødvendig for å få til et grønt skifte og digitalisering av samfunnet.

Forskning innenfor humaniora og samfunnsfag gir også viktige bidrag til helse og velferd ved å vise betydningen av samfunnsmessige og kulturelle forhold. Dette kan for eksempel være sammenhengen mellom sosial ulikhet og helse og velferd, eller hvilken betydning kulturelle aktiviteter og opplevelser har for helse og velvære.

Humanistisk og samfunnsfaglig forskning gir innsikt i normative problemstillinger og bidrar til samfunnets etiske, juridiske og politiske utvikling. Forskningen spiller derfor en viktig rolle i utviklingen av det demokratiske samfunn, rettsstaten og internasjonale relasjoner, og den gir kunnskapsbasert grunnlag for politiske vedtak. I dagens mer polariserte og fragmenterte offentlighet er kritisk og uavhengig forskning stadig viktigere. Humaniora og samfunnsvitenskap bidrar også med kritisk refleksjon over ulike dilemmaer som

forskningen selv reiser og vurderer mulige uheldige konsekvenser av forskning og innovasjon. Slik sett er denne forskningen avgjørende for å kunne nå målet om etisk og samfunnsansvarlig forskning, innovasjon og teknologianvendelse.

Samfunnets behov for kompetanse:

Våre universiteter og høyskoler skal utdanne kandidater i tilstrekkelig antall og med kompetanse som dekker behovene i samfunnet, både i offentlig og privat sektor. For å opprettholde og heve kvaliteten på utdanningen, er det viktig at utdanningen er forskningsbasert og at forskningen ved disse institusjonene holder høy kvalitet.

Hvordan måle forventede resultater

Resultater fra Forskningsrådets innsats kan monitoreres gjennom tall for publisering og bibliometrisk analyse. Dette kan f.eks. være publiseringsprofil i Cristin, kanaler for åpen forskning, åpne datasett, programvare mm.

Et viktig resultat av Forskningsrådets investeringer i forskning er den forskerutdanning som skjer gjennom prosjektene som blir finansiert. Nyttige indikatorer er f.eks. gjennomføringstid og frafall i ph.d.-utdanningen. Forskningsrådet arbeider med en rekrutteringsmonitor som skal følge ph.d.-kandidatenes karriere over lengre tidsrom.

For å unngå unødige forsinkelser av prosjekter som finansieres av Forskningsrådet, og dermed overføringer av bevilgede midler fra ett år til et annet, er det viktig å monitorere gjennomføringen av disse prosjektene. Forbruksprosent og andel av prosjektene som er forsinket med mer enn ett år, er tall som er interessante å monitorere.

Det er et mål for Forskningsrådet å bidra til at norske tildelinger i Horisont Europa øker. Spesielt er det ønskelig å øke andelen norske tildelinger fra ERC. Monitorering av norske prosjekttildelinger fra Horisont Europa (spesielt ERC) til norske forskningsmiljøer som har hatt støtte fra Forskningsrådet, er av interesse.

Hvordan måle forventede virkninger

Virkninger er ikke direkte resultater av FoU-prosjektene og en virkning kan derfor heller ikke relateres direkte til enkeltprosjekter eller bestemte søknadstyper. Imidlertid kan siteringer av forskningsartikler som er et resultat av prosjekter finansiert av Forskningsrådet, si noe om vitenskapelig gjennomslag. Tilsvarende kan sampublikasjoner og samarbeidsrelasjoner på tvers av institusjoner og land si noe om nasjonalt og internasjonalt samarbeid.

Karriereutvikling for stipendiater og prosjektledere i prosjekter støttet av Forskningsrådet, kan monitoreres gjennom rekrutteringsmonitoren når den er ferdig utviklet. Kjønnsbalansen i forskningssystemet monitoreres allerede av NIFU og kan benyttes for å si noe om virkninger. Gjennomslag i Horisont 2020 og Horisont Europa monitoreres allerede av Forskningsrådet.

Det er også mulig å gjennomføre case-baserte studier som undersøker hvordan investeringer i grunnleggende forskning gjenfinnes i anvendt forskning eller innovasjoner flere år etterpå. Dette gjøres ikke regelmessig i dag, men bør være mulig å gjennomføre f.eks. hvert femte år.

For å måle gjennomslaget av humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning i strategiske satsninger kan man monitorere søknadene og tilslagene i tematiske satsinger. Det vil også være interessant å analysere anvendelsen av humsam-forskning hos brukere utenfor forskersamfunnet, for eksempel i offentlig utrednings- og utvalgsarbeid. Bredden i anvendelsen av rettsvitenskap er et eksempel på dette.

Forskningsrådet vil arbeide videre med å utvikle indikatorer for å kunne vurdere virkninger av prosjektene vi finansierer.

Hvordan måle forventede samfunnseffekter

Synliggjøring av de langsiktige effektene av grunnleggende forskning er svært utfordrende, men viktig for å øke forståelsen og bevisstheten om hvor avhengig samfunnet er av bred kunnskap. Man må analysere effektene slik at man tar høyde for at grunnleggende forskning ofte først har effekter på lang sikt og innenfor områder som ikke alltid kan defineres på forhånd.

Mange faktorer i samfunnet bidrar til samfunnseffekten av humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning. Spørreundersøkelser kan f.eks. si noen om befolkningens holdning til forskning (oppfatning av forskningens positive og negative effekter, samt nytten av forskning for det enkelte individ). Det er også naturlig å bygge videre på metodikken som ble utviklet i HUMEVAL og SAMEVAL. Her sendte forskningsmiljøene inn eksempler på samfunnsbidrag innenfor fagene. Et moment som ble påpekt i begge evalueringene er behovet for å tydeliggjøre forskjellen på samfunnseffekter og formidling i slike eksempler. Man kan også trekke på aktører som aktivt arbeider med *science advice* slik som Det Norske Videnskaps-Akademi samt mottakere av forskningsbasert rådgiving slik som bedrifter, politikere og departementer.

Det er for øvrig viktig at det er størst mulig internasjonalt samsvar i hvordan man vurderer forskningens samfunnseffekter. Forskningsrådet vil derfor arbeide for å harmonisere sin forståelse av «impact» med forståelsen i bl.a. Horisont Europa.

Finansiering

Porteføljestyrets egne investeringer (Banebrytende forskning) er finansiert fra Kunnskapsdepartementets budsjettpost for langsiktig, grunnleggende forskning (post 52). Porteføljestyrets egne investeringer var på 329 millioner kroner i 2021, og dette utgjorde 16 prosent av fagporteføljen til humaniora og samfunnsvitenskap.

Vedlegg

[Illustrasjon av intervensjonslogikken som ligger til grunn for porteføljepleanen \(png\)](#)

[←](#) Forrige side

Neste side [→](#)